

УДК 378.355

Віктор Анатолійович ЯСЬКО,
*кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри
військової підготовки Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка*

Іван Сергійович АЗАРОВ,
*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
Військової академії, м. Одеса*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті уточнено сутність понять “передбачення”, “прогнозування”, проаналізовано сучасні аспекти підготовки майбутніх офіцерів та обґрунтовано особливості їх професійних функцій.

Ключові слова: *Збройні Сили України, вищий військовий навчальний заклад, передбачення, прогнозування, прогностичні здібності військових фахівців.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах сьогодення головним завданням кожної держави залежно від якості озброєння її збройних сил є особиста національна безпека, захист своєї територіальної цілісності та населення; перш за все, від невійськових форм і способів терористичної агресії різного масштабу, а це означає появу принципово нової форми збройної боротьби, яка

© Ясько В. А., Азаров І. С.

потребує зміни як структури збройних сил, так і способів підготовки військовослужбовців загалом.

На сьогоднішньому етапі трансформації Збройних Сил України все більшої актуальності набуває проблема підготовки військових фахівців з високим рівнем прогностичних умінь, розвинутим умінням установлювати причинно-наслідкові зв'язки, планувати, перетворювати уявлення, висувати і розвивати припущення, здатних творчо й ефективно прогнозувати наслідки, вирішувати весь комплекс завдань, що постануть перед ними, а також безперервно підвищувати науково-теоретичний потенціал і набувати практичного досвіду в умовах інтенсивного розвитку засобів сучасної збройної боротьби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. В Україні проблеми військово-наукового передбачення висвітлені у працях В. Антонця, В. Богдановича, П. Демчука, В. Косевцова, Г. Костенка, В. Кохна, О. Кузьмука, І. Лосева, Є. Марчука, М. Магюха, М. Мірошниченка, М. Пальчука, Г. Перепелиці, В. Радецького, І. Руснака, Г. Ситника, В. Троцька, В. Телелима, М. Цюрупи, В. Чорного, В. Шевченка, В. Юдакова та ін. У Росії в цьому напрямі працювали В. Баринькін, М. Борчев, І. Воробйов, М. Гарєєв, В. Гулін, Л. Зотов, В. Круглов, В. Серебрянников, М. Сосновський, М. Шахов та інші.

На сьогодні у Збройних Силах України та інших збройних формуваннях єдиних підходів до прогнозування у військовій справі немає. Військові командири прогнозують розвиток подій інтуїтивно-логічним шляхом, і розподіл сил на виконання поставлених завдань здійснюється за допомогою власного досвіду. У нинішніх умовах у військовій справі прогностичній діяльності несправедливо відводиться другорядна роль. Військові фахівці нерідко діють в особливих умовах, за яких треба передбачати повний перелік завдань для прийняття доцільних управлінських рішень та порядок прогнозування обстановки у районі виконання завдань.

Метою статті є проаналізувати сучасні аспекти підготовки майбутніх офіцерів та обґрунтувати актуальність підготовки військових фахівців до прогностичної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переосмислення Україною свого стану у світі швидкої перебудови суспільства та прагнення досягнути параметрів розвинутих європейських країн входженням системи освіти до європейського освітнього простору вимагає від освіти та майбутніх фахівців не тільки застосування своїх набутих знань, умінь і навичок, а й бути підготовленим змінюватися та адаптуватися до нових вимог світобудови, швидко отримувати інформацію та розпоряджатися нею, своєчасно та правильно приймати рішення, упевнено й адекватно діяти у складних та нестандартних ситуаціях, аналізувати та робити прогнози подальшого розвитку подій, навчатися та самовдосконалюватися впродовж усього життя.

Перспективи розвитку української держави та війська визнають необхідність модернізації завдань і змісту освіти. Оновлення системи професійної освіти України відбувається на основах національної ідеї, нових цілей і змісту навчання і виховання, сучасних освітніх парадигм, розвитку нового покоління. Розвиток професійної освіти, раціональне реформування всіх її складників перетворюються на сучасному етапі розвитку нашої країни на першочергову необхідність.

Останні події у зоні проведення антитерористичної операції з усією очевидністю засвідчили, що для врегулювання збройного конфлікту на Донбасі лише дипломатичних зусиль недостатньо. Розв'язана гібридна війна проти суверенної української держави. Державі необхідна насамперед сучасна потужна військова сила, професійно підготовлені офіцерські кадри, які будуть здатні не тільки передбачити дії противника та завдати йому відчутних втрат, а й передбачити подальший розвиток подій, бути спроможними спільно діяти з іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами держави, проводити спільні дії у складних та нешаблонних ситуаціях.

Існує багато прикладів в історії, коли чисельність збройних сил не відіграє такої важливої ролі. Аналіз сучасних закордонних збройних сил підтверджує той факт, що чисельність їх зменшується, а високопрофесійність збільшується. Основна риса високого рівня професійної підготовки військових фахівців зарубіжних країн є здатність упевнено діяти, управляти діями своїх підлеглих у стандартних і не-

стандартних ситуаціях та прогнозувати їх, уміти обирати оптимальні рішення, застосувати набуті знання у відповідній обстановці, здатним знаходити раціональні та творчі способи вирішення поставлених завдань. На думку зарубіжних фахівців, одним з найважливіших факторів перемоги є наявність прогностичних здібностей. Майбутні командири, а у подальшому воєначальники повинні бути спроможними передбачити хід подій так, щоб перемогти противника.

Сьогоднішнє бачення професійної підготовки військового фахівця, насамперед, пов'язано з його компетентністю. Реалії вимагають від військових фахівців безперервно самовдосконалюватися впродовж всієї службової діяльності, набувати нові здібності, упевнено й адекватно діяти, аналізувати та прогнозувати подальший розвиток подій. В аналізі підготовки військових фахівців у межах компетентнісного підходу винятково важливим і дуже актуальним стає вміння прогнозувати стан подій у майбутньому, тому треба більш ретельно зупинитися на понятті “прогностичні здібності”.

Прогностична здібність належить до розумових професійних здібностей і визначається як уміння, що забезпечують набування випереджувальної інформації про явища на основі знання сутності цих явищ. Головною метою є створення наукових передумов, які передбачають науковий аналіз тенденцій зміни процесів під час виконання службових обов'язків, варіантне передбачення розвитку подій, оцінювання ймовірних наслідків, з'ясування перспективи найближчого або віддаленого майбутнього, розроблення гнучкого, мобільного й оптимального рішення.

Формування прогностичної манери мислення є основою продуктивної прогностичної діяльності військових фахівців, адже професійне ставлення до військової справи вимагає не тільки знання основних вимог, але й здатності до прогностичної діяльності, корекції власних дій, адекватних сучасному бою, прийняття оптимального рішення з оцінкою обстановки. У сучасному бою прогноз є однією з головних умов досягнення успіху. Підтвердженням цього є практика ведення бойових дій під час антитерористичної операції. Прогноз імовірних дій противника, зрозуміння його мислення, максимальне приховуван-

ня своїх намірів є найважливішими чинниками виконання поставленого завдання і, найголовніше, збереження життя своїх сил. Прогноз серед військовослужбовців – унікальний засіб, що дає можливість дізнатися про майбутній перебіг подій усякого процесу, а також є способом контролюванню швидкоплинних подій.

Слід акцентувати увагу на тому, що прогностичні здібності у військовій справі будуть доступні тільки тим, хто володіє методом пізнання, закономірностями правильного та чіткого мислення, хто добре знає ту систему знань, в якій буде здійснювати прогнози. Підготовка військових фахівців до прогностичної діяльності є створення здатності чітко та якісно зрозуміти завдання з розрахунком можливостей своїх сил та сил противника. Наприклад, можна звернутись до практики ведення бойових дій на території Донецької і Луганської областей. Прогноз імовірних дій противника, розуміння його мислення, максимальне приховування своїх намірів є найважливішими чинниками досягнення успіху у гібридній війні. Практична цінність від прогнозу не у пророцтві, а у розумінні наступності розгортання імовірних дій та упередженні небажаних наслідків, а також готовності сприйняти неминуче.

На основі аналізу динаміки зміни обстановки у зоні бойових дій кадрові офіцери здійснюють прогноз дій противника та визначають варіанти застосування своїх сил, на основі чого приймають оптимальне рішення. Успіх практичної військової діяльності визначається не тільки тенденціями розвитку воєнних процесів, озброєння та військової техніки, а й підготовленість командирів і штабів до прогностичної діяльності.

До фундаментальних прогностичних технік належать: пророцтво (логічно не обґрунтоване твердження про можливе майбутнє), роздум про майбутнє (твердження про майбутнє за допомогою логіки чи раціонального обґрунтування), футурологія (сукупність наукових методів дослідження майбутнього), семантичне прогнозування (прогноз про майбутнє через аналіз літератури, семантичних спектрів нових понять), дельфі метод (колективна думка, що володіє достатнім ступенем достовірності та надійності), foresight (форсайт – спроба

зазирнути в довгострокове майбутнє з метою ідентифікації зон стратегічного дослідження), імітаційне моделювання (математичне моделювання, імітаційні ігри, рольові ігри, розстановні ігри), прогностичне конструювання (технологія визначення додаткових властивостей, бажаних для суб'єкта прогнозування) тощо.

Сьогодні не можливо сформуванню у майбутнього військового фахівця основоположні заповіді війни, які адекватно відображають сутність сучасних воєнних конфліктів, а також наукові пропозиції, які надаватимуть пропозиції тенденції розвитку військової справи. Сучасні реалії вимагають від військових фахівців оперативно приймати правильні рішення, де практична значимість є прогностична діяльність. Стає зрозуміло, що потрібно на новому етапі розвитку військової освіти систематизувати знання, навички і вміння. Тому існує потреба у накопиченні досвіду щодо методів прогнозування, опрацюванні стратегії наукового пошуку, охопленні усіх видів воєно-наукових знань.

Формування прогностичних професійних умінь виступає важливим компонентом професійної підготовки майбутніх офіцерів. Зміст прогностичних умінь майбутнього військового фахівця залежить від методу прогнозування. Готовність майбутнього військового фахівця до прогнозування визначається як результат спеціальної професійної підготовки, як особливий психолого-педагогічний стан, який охоплює позитивне ставлення до виконання прогностичних функцій, відповідні мотиви, професійні знання та вміння, якості особистості, необхідні для виконання даного виду педагогічної діяльності.

Основними показниками готовності майбутніх військових спеціалістів до прогностичної діяльності є їхнє ставлення до цього виду діяльності (мотиваційна активність), якість спеціальної психолого-педагогічної підготовки, рівень сформованості прогностичних умінь, рівень розвитку прогностичних здібностей.

Як показав досвід проведення антитерористичної операції, прогностична діяльність є слаборозвиненою. Прогностичні здібності є розумовими діями, які дозволять офіцерам реалізувати оперативно-тактичні розрахунки та надати дані для вироблення найбільш вдалого

рішення. Для військових фахівців прогностичні здібності є одними з найважливіших управлінських здібностей щодо розроблення прогнозів та надавання оптимальних рішень у воєнно-політичній сфері, у військовій справі загалом, а також передбачення майбутніх наслідків.

Складність упровадження прогностичних здібностей у професійну підготовку курсантів полягає в тому, що освітня система військових закладів акцентує увагу на формуванні якостей військового спеціаліста за його фахом. Розвиток прогностичних здібностей у військових фахівців є актуальною проблемою для Збройних Сил України, що максимально наближена до сучасних реалій гібридної війни. Тому є потреба у деяких змінах процесу військово-професійної підготовки курсантів, створенні сучасних умов модернізації системи освіти та впровадженні сучасних ідей, новацій і технологій навчання.

Висновки. Прогностична діяльність є специфічною діяльністю серед військових фахівців. Вона сприяє не тільки визначенню та аналізу альтернативних варіантів дій у певній ситуації, а й їх оцінці та вибору найбільш доцільного варіанта розв'язання проблеми і виконання поставленого завдання. Вона пов'язана з передбаченням розвитку об'єктів та суб'єктів управління на перспективу і здійснюється шляхом розробки моделей щодо ймовірних тенденцій перебігу процесу та можливих результатів тих чи інших проєктів.

Сучасні реалії стверджують, що варто турбуватися про вдосконалення прогностичних умінь у військових фахівців як молодшого офіцерського складу, так і старшого. Методи прогнозування допоможуть збільшити точність та результат виконання поставлених завдань, зменшити втрати як серед підпорядкованого особового складу, так і серед озброєння і військової техніки, що надасть можливість державі витратити кошти на більш важливі проблеми. Здійснення регулярного прогнозування має велике значення для військової діяльності, тому важливо під час навчання у вищому військовому навчальному закладі забезпечити формування у курсантів прогностичних умінь.

Список використаної літератури

1. Барабаншиков А. Педагогическая культура преподавателя высшей военной школы / А. Барабаншиков, С. Муцынов. – М., 1985. – 457 с.
2. Венин В. Основы менеджмента: курс лекций для студентов высших учебных заведений / В. Венин. – М., 2006. – 472 с.
3. Коджаспирова Г. Словарь по педагогике / Г. Коджаспирова, А. Коджаспиров. – М. : ИКЦ “МарТ”; Ростов н/Д : МарТ, 2005. – 448 с.
4. Полікашин В. Основи управління та прийняття рішень у військовій справі / В. Полікашин, С. Поляков, Ю. Полікашин, Ф. Мисик. – Харків: “Право” 2009. – 107 с.
5. Полюк В. Деякі суперечності у системі управління навчально-виховним процесом вищого військового навчального закладу / В. Полюк. – Полтава, 2006. – С. 178–179.
6. Сімко Р. Поняття готовності до професійної діяльності на сучасному етапі розвитку психологічної науки / Р. Сімко; за ред. С. Максименка, Л. Онуфрієвої. – Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2011. – Вип. 11. – С. 422, 423.
7. Сірий С. Особливості локальних війн і воєнних конфліктів в умовах глобалізації / С. Сірий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=69&c=1600>
8. Тейлор Ф. Принципы научного менеджмента. / Ф. Тейлор [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.etextlib.ru/Book_Details/53245

Рецензент – кандидат психологічних наук, Бабелюк О. В.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2015.

Ясько В. А., Азаров И. С. Проблемы формирования прогностических способностей у курсантов высших военных учебных заведений.

В статье рассмотрены основные вопросы формирования прогностических способностей военных специалистов, применения их в повседневной деятельности, применения различных методов прогнозирования, которые помогут увеличить точность предсказания негативных последствий при выполнении поставленных задач без потерь как среди подчиненного личного состава, так и вооружения и военной техники.

Прогностические умения и совокупность прогностических приемов (методов), используемые военными специалистами, следует внедрять в систему высшего военного образования, давать всем военным специалистам во время учебы в военном заведении. Под прогностическими умениями военного специалиста следует понимать совокупность знаний, навыков и умений, соединенных с современным стилем мышления военнослужащего.

Ключевые слова: *Вооруженные Силы Украины, высшее военное учебное заведение, предсказания, прогнозирование, прогностические способности военных специалистов.*

*Jasko V. A., Azarov I. S. **The Problems of prognostic abilities of cadets of higher military educational institutions***

This article deals with such issues as the prognostic ability formation of military specialists and their daily routine performance, the variety of prognostic techniques and their application. Those techniques will help to increase accuracy of negative consequences forecasting while completing daily routines without any casualties. Prognostic abilities and set of prognostic techniques that are used by military specialists are to be applied to military education system and to all military exercises. Military specialist prognostic ability is a complex of knowledge and skills combined with an up to date way of thinking.

Many military specialists have some problems at their daily routines, particularly during combat operations which are often associated with poorly developed skills to predict the outcomes of such operations. They lack of skills in fast and correct respond in unpredictable situation during performance of their professional military activities. Also, they lack of forecasting experience at their daily routines and especially during combat operations.

Keywords: *Armed Forces of Ukraine, the higher military educational institution, foresight, forecasting, prognostic abilities of military specialists.*